

«Эрчимэн Бэргэн» олонхо

Олонхону аа5ааччылар:

1. Орто дойду олоѳо
2. Саха ыала
3. О5о төрөөһүнэ
4. Уол улаатар, сүтэр
5. Ийэлээх аѳата уолларын көрдүүллэр
6. Уол төннүүтэ
7. Малааһын
8. Уол бухатыыр буолуута
9. Кыталык сураѳы аѳалыыта
10. Абааһы уола Чуура бухатыыр
11. Бухатыырдар охсуһуулара
12. Ыал буолуулара
13. Түмүк

Көстүүмнээх оѳолор

1. Эриэн тойон оѳонньор
2. Эбириэлдьин хотун эмээхсин
3. Эһээхий оѳо, кыра о5о, орто о5о
4. Бухатыыр уол
5. Бухатыыр ата
6. Кыталык
7. Чуура бухатыыр (абааһы уола)
8. Үрүн Аар тойон
9. Хаачылаан Куо

10.Оџонньор

11.Эмээхсин

12.Аттаах бухатыыр

Атрибуттар:

1. Орто дойду айылџата

2. Аџыс салаалаах Аал луук мас

3. Ураһа

4. Күн

5. Сүөһүлэр

6. Аллараа дойду - хайалар

7. Үөһээ дойду - Көмүс хайа, былыттар

8. Хара таас сымьыт

9. Абааһы уолун сүллүгэһэ

10. Бухатыыр мала – сала (куйах, батыһа).

(Чыычаах, көтөр сангата. Орто дойду айылџата.)

Бастакы ааџааччы:

Аныгы уйэ арџаһын

Адъас аннараа сиксигэр,

Туруу бараан дойду

Туналыйар туонатыгар,

Бухатыыр үөскүөх,

Буйун олохсуйуох,

Устата – туората көстүбэт

Улуу толооно

Олоѳурбута эбитэ үһү.

Иккис ааѳааччы:

Ол улуу эбэ

Улай киинигэр,

Ураа дьиэлэнэн,

Эриэн тойон оѳонньор диэн,

Эбириэлдьин хотун

Эмээхсин диэн

Ыал буолан, ыыр үктээн,

Буруо таһааран

Олорбуттар эбит.

(Моѳол ураһа көстүүтэ. Эбириэлдьин эмээхсин, Эриэн тойон оѳонньор киирэллэр).

Үһүс ааѳааччы:

Кэмниэ кэнэѳэс,

Хомнуо хойут,

Эриэн тойон оѳонньор,

Эбириэлдьин хотун эмээхсин

Илин астара

Элэмэстийэрин саѳана

Көхсүнэн охсуллар

Көмүс долгун көѳүллээх

Олус үчүгэй

Уол оѳо төрөөбүт...

*(Оџо кѹлѹѹтѣ иһиллѣр. Кыра оџо сѹѹрѣн киирѣн оџонньордоох
эмѣэхсини эргийѣ сѹѹрѣр. Эргийдѣџин ахсын улаатан иһѣр)*

Тѣрдѹс ааџааччы:

Олонхотун олонхо,
Ол олоџо,арай,
Биир хоноот - биирдѣнѣн
Икки хоноот - иккилѣнѣн,
уѹс хоноот - устѣнѣн,
ѹѣскѹлѣнник ѹѹммѹт,
Омуннаахтык улааппыт,
Ол улаатан иһѣн,
Уол биир сарсыарда
Оронуттан ойон туран,
Кырдал хонуута
Кылыйа оонньуу,
Сѹлбѣ далайга
Сѣтѹѣлѹѹ сонньуу,
Баай хара тыаџа
Мастардыын туста
Баран баран,
ѹѣһѣэлѣѣн да кѣппѹтѣ,
Аллараалаан да тимирбитѣ
Биллибѣккѣ - кѣстѹбѣккѣ,
Мѣлийѣн сѹтѣн хаалбыт.

(Уол обургѹ ѹуолан баран тахсан барар. Тыал ,ардах тыаһа)

Бэһис аабааччы:

Обонньордоох эмээхсин

Уолларын сутэрэн

Омун аһыыга киирбиттэр.

Кинилэр даҕаны

Кинкир хара тыа курдук

Киэн билсиилээх дьон эбит,

Хонугунан тийэн

Хотуттан ыйыппыттар,

Сурах оҕустаран,

Собуруу көрдөөбүттэр,

Илдьит ыытан

Илин ирдээбиттэр.

Ол тухары

Харахтаах көрбөтөх,

Кулгаахтаах истибэтэх,

Туманга ууллубут курдук,

Туоһута суох мэлийбит,

Ууга устубут курдук

Олуга суох барбыт.

(Тыал ,ардах тохтуур. Ат кистиир, аттаах бухатыыр киирэр.)

Бастакы аа5ааччы:

Биирдэ кэтэһэн кэтэһэннэр
Кэлтэгэй буолтарын кэннэ,
Айысханнаах ар5аа халлаан
Алын кырыытын диэкиттэн
Ат туйа5ын тыаһа
Хабыр5аччы сиэлэн кэлэн,
Ураһаларын иннигэр
Тохтуу биэрбит.
О5онньордоох эмээхсин
Уолларын сураһаары
Ойон тахсыбыттар.
Ол тахсан көөртөрө:
Көмүс чыычаахтара
Илэ бэйэтинэн
Бу кэлэн турар эбит.
Үөрүүлэригэр
Көмүскэллэрин уута
Күөгэс гына түспүт,
Хапса5айдык
Харбаан ылбыттар,
Сымса5айдык
Сыллаан - уураан барбыттар.

(Өрөгөй муз. фонугар дьон - сэргэ мусталлар.)

Төрдүс аабааччы:

Оџонньордоох эмээхсин

Үөрүүлэрэ үрдээтэ

Үрүн күннэрэ сырдаата

Олуктара кэнээтэ,

Уоттара күөдьүйдэ,

Ыалларын ынгырдылар,

Мааны сандалы таттылар,

Малааһын онордулар...

Аџалаах ийэтин иннигэр,

Аймахтарын иннигэр

Уол бу курдук диэн

Оностон тойук туойа

Турбут:

(уеһээ дойду көстүүтэ - былыттар,көмүс хайа5а урун Аар тойон олорор)

Алтыс о5о:

Дьээ -буо,

Дьээ -буо!

Алаас сыһыы ортотугар

Аџыс салаалаах

Аал кудук маска киирэн,

Алла -таммалыы турар

Аранас илгэтиттэн

Аһыы сылдыбытым.

Ол сырыгтаахпына
Үс халлаан
Үрдүгэр олохтоох,
Уус -аас бэйэлээх
Үрүн Аар тойон ыйаабынан,
Күлүүһүннүгүнэн аатырбыт
Күкүрдүүр Бөбө бухатыыр
Кэлэн ,ыныран илдьэн,
Күн таалалыыр
Көмүс хайатын үрдүгэр,
Дуодар хара уус кыһатыгар
Тобус түүннээх күн
Уһааран,
Өлбөт мэнэ уутугар
Үс түүннээх күн
Сөтүөлэтэн,
Сылайбат сындааһыннаата,
Тохтубат хааннаата,
Тостубат уңуохтаата...
Бухатыыр киһи
Таннар танаһын,
Буойун киһи,
Туттар сэбин,
Айыы киһитэ
Тардыстар талаһатын -
Аналлаах атын

Абалан биэрдэ... (ат киирэр)

Ол курдук уус халлаан

Үрдүгэр олохтоох

Үрүн Аар тойон

Икки күлүктээх

Эмньик кулун аттаах

Эрчимэн Бэргэн диэн

Аат ингэрэн, орто дойду

Улуу бухатыыра

Онорон ытта.

(Бу кэмнэ кыталык кыыл кетен кэлэр)

Кыталык:

Эрчимэн Бэргэн барахсан,

Иһээхтиигин буолан баран,

Иннигэр издээн тоһуйда,

Илэ бодоһун тардын.

Иэримэ дьиэн эстэрэ

Буолла,

Аал уотун умуллара

Буолла.

Чынкынныыр халлаан уола

Чункунуур Чуура бухатыыр

Күнүн буолбут

Көмүс чыгчааххын -

Хаачылаан Куону уоран

Ылан,

Хара таас сыммыт гынан,

Ыйыстан кэбистэ.

(Этинг этэр, чабылбан чабылыйар, абааны уола киирэр)

Чуура бухатыыр:

Ок - сизэ, ноокойдоон,

Ойуттабын тугун омунай,

Аргыый эрэ,

Албас эрэ,

Албас туттангын, аны

Аламай күннүттэн

Арахсаайыккыный!

Мин диэтэх киһи

От -мас аһылыктаах,

Уу -хаар куттаах,

Орто дойду оҕолорун

Утары сабдыппат

Уорааннаах тыннаах

Буолуобум.

Хаачылаан Куону.

Хотун ойох оноостоору,

Хара таас гынан,

Куттахпар хорҕоттум.

Ийэ кылыным

Энчи тылласпытын -

Ииннээтим,

Тойон кылыным

Туора быһыытыйбытын -

Тобоҕолоотум...

һа -һа -һа -һаа!

*(Бухатыырдар охсуһан бараллар, айылҕа аллараа дойду
көстүүтүгэр уларыһар)*

Орулуур отут хонугу

Мэлдьи,

Утуйбакка - озорбокко

Охсустулар да,

Хайа —хайалара

Халын тириини

Хайытыспатылар,

Хатан унуоҕу

Тоһутуспатылар.

Ол гынан баран

Уһугар тиэрдэн,

Биһиги киһибит

Сэттэ уонна

Сири харбатыр буолла,

Абыс уонна

Ат гыннарар буолла.

Чуура бухатыыр

Тоҕус киспэлээх

Чоруун таас куртабыттан

Хара таас сыммыты булан,

Хаһыыра туһэн баран,

Күнү көрсө

Үс төгүл эргитээт,

Өрө эһэн кэбиспитэ -

Сиргэ түбүүтүгэр

Хаачылаан Куо

Бэйэтэ бэйэтинэн буолан,

Туналыйбытынан кэлэн

Тура тэбинэ түстэ.

(Аптаах музыка, хара таас сымыыт хайа барар, Хаачылаан Куо баар буолар. Оформление орто дойду айыл5атыгар уларыйар. Өрөгөй музыкатынан ураһа таһыгар эмээхсиннээх о5онньор Э.Бэргэннэ,Х. Куо5а утары кэлэллэр)

Олонхотун олонхо,

О5онньордоох эмээхсин

Охтоохтон охтуман,

Саалаахтан самныман,

Сытыы тыллаах

Быһа эппэтин,

Уоттаах харахтаах

Тобулу кербетун,

Иитэр сүөһүгүт

Күрүөлэннин,

Төрөтөр о5о5ут уйаланнын диэн,

Алгыс ал5ааннар,

Энньэ тэрийэннэр

Кыыстарын

Хаачылаан Куону

Эрчимэн Бэргэнгэ

Эргэ биэрэн

Сүгүnnэрдилэр.

*(Онуохай ырыатын фонугар Э.эмээхсин, Э.о5онньор киирэллэр,
дьон -норуот мустар.)*

Эриэн тойон о5онньор

Абалаах,

Эбириэлдьин хотун

Эмээхсин ийэлээх,

Икки күлүктээх

Эмньик кулун аттаах

Эрчимэн Бэргэн

Бухатыыр

Аллараттан аргыйар

Аат айа5ын

Ата5ынан саба үктээн,

Өлүү үргүөрүн

Үтүлүгүнэн бүөлүү анньан,

Айыы сирийн

Аарыма ба5аната буолан,

Күн улууһун

Күтүр күүстээ5э буолан,

Кэнчээрини кэнэтэн,

Киһи сүөһү төрдүн тэнитэн,

Ол курдук

Олорбуттара эбитэ үһү!